

Tisztes jelenlét

MAGYAR ILLUSZTRÁTOROK A POZSONYI ILLUSZTRÁCIÓS BIENNÁLÉN

A hatvanas években csaknem párhuzamosan indult a magyar és (akkor még) csehszlovák grafika két fontos seregszemléje: 1961-ben Miskolcon az Országos Grafikai Biennálé, 1967-ben pedig Pozsonyban az Illusztrációs Biennálé (Bienále ilustrácií Bratislava, BIB). A történeti időn és a közép-európai szintéren kívül más közös pont nincs is a két grafikai tárlat között: amott a főváros adott helyet az eseménynek, nálunk a kultúrpolitikai decentralizálás jegyében következetesen „kitelepítették”, vidéki nagyvárosba helyezték a biennálékat. A pozsonyiak nemzetközi fesztiválban gondolkodtak, és már az első alkalommal 25 országból hívtak művészeket, míg itthon (a rendszerváltás után indult, rövid életű győri Nemzetközi

Grafikai Biennálén kívül) valamennyi grafikai seregszemle az országhatárokon belüli művészi mozgásokat reprezentálta. A legfőbb különbség azonban maga a témakör: Miskolcon a művészi sokszorosított grafika állt a középpontban, Pozsonyban a könyvillusztráció. Ez utóbbi Magyarországon a legújabb időkig nem kapott önálló bemutatkozási teret, míg a szlovákoknál mára a nemzeti kulturális identitást meghatározó művészeti ágként értékelik nagyra. Pedig a rendszerváltás előtt a könyvművészet a szocialista blokk országainak kiemelt művészeti „iparága” volt, amelyben a kultúra demokratizálásának jegyében szerencsésen találkozott a művészi forma a tömeges terjesztés lehetőségével.

13 magyar illusztrátor a 27. Pozsonyi Illusztrációs Biennáléről című kiállítás (részlet)

13 Hungarian illustrators at the 27th Biennial of Illustrations Bratislava (exhibition photo) | Pesti Vigadó, Budapest, 2020

Fotó: Lantos Júlia

BÉKÉS Rozi illusztrációja Andersen A vadhattyúk című könyvéhez (Scolar, 2017) | Rozi BÉKÉS' illustration for Andersen's The Wild Swans (Scolar, 2017)
Fotó: Révész Emese

A modern művészi könyvillusztráció kibontakozása mindkét országban a művészi grafika kiváló művelőihez kötődött, Csehszlovákiában a szürrealista rajzi hagyományokat képviselő Albín Brunovský, Dušan Roll, Miroslav Cipár és a pozsonyi Képzőművészeti Főiskolán tanító Dušan Kállay nevéhez. Itthon a modern magyar képzőművészet olyan jeles alkotói foglalkoztak könyvillusztrációval, mint Bálint Endre, Hincz Gyula, Kass János, Würtz Ádám vagy Réber László. Ellentmondásos kortárs művészeti megítélése ellenére a hatvanas-hetvenes évek magyar könyvillusztrációja világszínvonalúnak számított. Ezt jelezte, hogy a magyar részvétel a pozsonyi tárlat indulásától hangsúlyos és sikeres volt, amit az egyre szélesebb nemzetközi mezőnyben elért díjak sora is jelzett. Már az első BIB-nek volt magyar díjazottja Kass János személyében, aki ettől fogva sokáig a Bibiana (a biennálét is szervező intézmény, Gyermek Nemzetközi Művészeti Háza) fő magyar „összekötőjeként” működött. Kass 1973-ban és 1977-ben ismét díjat kapott, 1979-ben és 1981-ben pedig a rangos nemzetközi zsűribe

is beválasztották.¹ Bár sem a fődíjat, sem az aranyalmát soha nem sikerült elvinnünk, hosszú időn át ott voltunk a díjazottak körében, így több magyar grafikus kapott BIB-plakettet vagy -emléklapot, név szerint Würtz Ádám (1971), Kovács Tamás (1979), Hajnal Gabriella (1981), Gaál Éva (1987) és Réber László (1989). Ez a dicsőséges sor aztán 1989-ben látványosan megszakadt, ami – a kultúrpolitikai átrendeződésen túl – azt is mutatta, hogy a rendszerváltás után a magyar illusztráció elvesztette lendületét és kapcsolatát a nemzetközi mezőnyel. Egy időre maga a magyar részvétel is kérdésessé vált, a rendszerváltás után 1997-ig nem volt magyar szereplője a pozsonyi tárlatnak, míg a Magyar Illusztrátorok Társasága át nem vette a szervezést, hogy aztán rövidebb szünet után, 2017-től a Magyar Gyermekirodalmi Intézet vegye kezébe a részvétel szakmai koordinációját. Az utóbbi révén olyan elismert szakmai fórum gondozza az ügyet, amely lassan egy évtizedes munkájával, az Év Gyerekkönyve díjak alapítójaként vagy a *Csodaceruza* folyóirat kiadójaként már bizonyította a téma iránti elkötelezettségét és szakértelmét.

ROFUSZ Kinga Otthon című csendeskönyvének illusztrációja (Vivandra, 2018) | Illustration of Kinga ROFUSZ' quiet book *At Home* (Vivandra, 2018)
Fotó: Révész Emese

MAROS Krisztina illusztrációja Szabó T. Anna *Milyen színű a boldogság?* című könyvéhez (Pagony, 2017)
Krisztina MAROS' illustration for Anna Szabó T.'s book *What Colour Is Happiness?* (Pagony, 2017)
Fotó: Révész Emese

BARANYAI (b) András illusztrációja Szabó Borbála – Varró Dániel *Líra és Epika* című könyvéhez (Pagony, 2017)
András (b) BARANYAI's illustration for *Lyra and Epica*, a book by Borbála Szabó and Dániel Varró (Pagony, 2017)
Fotó: Révész Emese

GRELA Alexandra illusztrációja Franck Pavloff *Barna hajnal* című papírszínházához (Csimota, 2017)
Alexandra GRELA's illustration for Franck Pavloff's paper theatre *Brown Morning* (Csimota, 2017)
Fotó: Révész Emese

A pozsonyi BIB ma az illusztrációs grafika egyik legfontosabb felvonulási színtere. Míg a hasonló nemzetközi kitekintést nyújtó bolognai gyermekkönyvvásár elsősorban kereskedelmi célú fórum, Pozsony a kezdetektől fogva a művészi illusztrációs grafika seregszemléje. Noha megkötése, hogy nyomtatásban már megjelent könyv illusztrációjával lehet pályázni, nem könyveket, hanem eredeti illusztrációs műveket állít ki, autonóm kiállítási tárgyként prezentálva a képeket. Ezáltal az illusztrációt kiemeli az alkalmazott státusból, és a művészi grafika egyik ágaként mutatja fel. (A tavalyi 1. Budapesti Illusztrációs Fesztivál ezt a mintát követte.²) Az idei, 27. Illusztrációs Biennálén igen komoly mezőnyben

kellett helytállnia a magyar anyagnak, 47 ország, 416 művészenek, 3059 kiállított műve között kitűnni nem kis feladat. A Magyar Gyermekirodalmi Intézet ezért a kiállítók névsorát neves gyermekkönyves szakemberek véleménye nyomán állította össze, arra kérve őket, hogy javasoljanak olyan magyar illusztrátorokat, akik az elmúlt két évben megjelent könyveik nyomán méltóak arra, hogy nemzetközi szinten képviseljék a hazai illusztrációt.

A Pesti Vigadóban augusztus 17-én megnyílt tárlat a szavazatok alapján kiválasztott 13 magyar illusztrátor alkotásait mutatta be. A kurátori feladatokat ellátó Wittmann Ildikó által rendezett kiállítás a hazai közönségnek is alkalmat nyújtott arra, hogy némi betekintést

TAKÁCS Mari illusztrációja Lanczkor Gábor *Gúfó a boszorkányszombaton* című könyvéhez (Csimota, 2017)

Mari TAKÁCS' illustration for Gábor Lanczkor's book *Gúfó and the Witches' Sabbath* (Csimota, 2017)

Fotó: Révész Emese

nyerjen e rangos világvérsenybe. A tablókön megjelente az idei seregszemle díjazottjai, mellettük pedig a hazai alkotók Pozsonyban is kiállított művei. Ami az eredeti, pozsonyi várbeli helyszínen a kissé zsúfolt paravánerdóben installálva húzódt meg, az a Vigadó kiállítóterében teljes pompájában ragyogott. Az eredeti könyvillusztrációk kinagyított és bekeretezett printjei méltó módon tárták fel a műfajban rejlő képi lehetőségeket. A printek között akadt eredeti grafikai mű is, Takács Mari Gúfó-könyveinek néhány jelenete. Összességében a bemutatott művek átfogó képet nyújtottak a hazai illusztráció irányzatairól. Békés Rozinak Andersen *A vadhattyúk* című meséjéhez készült illusztrációi a grafika klasszikus, szecessziós hagyományát folytatják. Keresztes Dóra színpompás kompozíciói a népművészet dekoratív formavilágát korszerűsítik, míg mások a vektoros, tervezőgrafikai szemlélet dekoratív, színes látásmódját képviselik, mint Bodonyi Panni, Bölecz Lilla, Herbszt László, Kárpáti Tibor vagy Nagy Diána rajzai. A hazai illusztrációs grafika egyedi hangját az elmúlt években a groteszk és a lírai-szimbolista kifejezésmód jellemzi. Az előbbi elsősorban Dániel András képviseli, aki az elmúlt években egészen egyedi, posztmodern abszurd-groteszk

hangnemet csempészett a hazai gyermekirodalomba. A szimbolista-lírai látásmód talán legfontosabb képviselője Rofusz Kinga, akinek *Otthon* című kötete a hazai szöveg nélküli képeskönyv (képkönyv, silent book) úttörője, valamint Maros Krisztina, akinek *Milyen színű a boldogság?* című képeskönyve a „csendeskönyvek” Olaszországban megrendezett nemzetközi versenyén is elismerést aratott. Egyfajta groteszk expresszionizmust képvisel a lengyel származású Grela Alexandra, aki az igen nívós lengyel tervezőgrafika szabad szellemiségét plántálta a hazai színtérbe. Az ő egyik kompozíciója került a tárlat meghívójára, az, amelyik egy sajátos képi műfaj, a papírszínház képsorozatban jelent meg, Franck Pavloff *Barna hajnal* elbeszélésének illusztrációjaként. A mű témája mélyen politikus, a politikai diktatúra fokozatos terjedését modellezi egy elvont kisváros terében, jelezvén, hogy a gyermekkönyv korszerű fogalma és stílusa manapság milyen tágan értelmezhető. Ezt a tematikus és stílári szabadságot példázták egyébként a pozsonyi versengés idei győztesei is, ahol a stílus szabadsága mellett a tabutémákat (háború, kirekesztés) is felvállaló attitűd volt jellemző.

Ha a bemutatott válogatást szemlélve arra keressük a választ, milyen pozíciót foglal el a magyar illusztráció nemzetközi összehasonlításban, akkor levonhatjuk a következtetést, hogy nem kell szégyenkeznünk. Sokszólamú, kvalitásos művek sorát láthattuk a tárlaton. Ami az összképből mégis hiányzik, az a szabad, kísérletező kedv, amit nem köt meg sem a grafikai hagyomány, sem a gyermekkönyv vélt műfaji határa. A hazai illusztráció még mindig óvatosan tisztelettudó, ami nemigen feszegeti a könyvművészet rajzi határait. Pedig a kortárs könyvművészet legjobbjai éppen ezzel a bátorsággal tűnnek ki. Egy ilyen tárlat jelentőségét mégsem lehet eléggé dicsérni, hiszen a Vigadóban bemutatott 13 magyar illusztrátor távolról sem reprezentálja a hazai gyermekkönyvek átlagos színvonalát. Viszont utat mutat egy olyan irányba, ahol a kép nem az olvasást segítő pótlék, hanem önelvű művészeti kifejezőeszköz.

RÉVÉSZ Emese
művészettörténész

(13 magyar illusztrátor a 27. Pozsonyi Illusztrációs Biennáléről. Pesti Vigadó, V. emeleti kiállítóter, Budapest, 2020. augusztus 17. – szeptember 6.)

1. A BIB történetének összefoglalása: Hana Ondrejčíková (ed.): *Příbeh BIB. Polstoročie Biennale ilustrácií Bratislava vo faktoch a obrazoch / Story of BIB. Half-a-century of Biennial of Illustrations Bratislava in facts and images*. Bibiana, Bratislava, 2015 – online: https://issuu.com/bibianadomumeniapredeti/docs/pribeh_bib_ii (Utolsó letöltés: 2020. szeptember 3.)
2. A Billufeszt eseménytörténete: Révész Emese: *Illusztrációra fell! Az 1. Budapesti Illusztrációs Fesztivál egy szervező szemével. Tempevölgy, (XII.), 2020/1, 107–116.*

HERBSZT László illusztrációja

Fekete István *Éjfél* című könyvéhez (Móra, 2017)

László HERBSZT's illustration for István Fekete's *Midnight Bell* (Móra, 2017)

Fotó: Révész Emese